

KÖNYVESPOLC

RISKÓ MARIANNA:

Ferencesek Nagyszőlősen

A nyolcszáz éves ferences rend fél évezrede van jelen a kárpátaljai Nagyszőlősen. E fél évezred krónikája, a ferences kolostor és a városlakók küzdelmes története, a magyar ferencesek áldozatos tevékenysége jelenik meg Riskó Marianna helytörténeti, egyháztörténeti monográfiájának lapjain. Jelentős hangsúlyt kapnak benne a sorsfordító XX. század eseményei, a kisebbségi lét megpróbáltatásai, amikor a szovjet kommunista hatalom létében veszélyeztette a kárpátaljai magyarságot, egyházakat, kultúrát. A túlélés esélye 1989-ben adatott meg e sokat szenvedett nemzetrészeknek. E végórán jöhettek Nagyszőlőre újra magyar ferencesek, hogy életet leheljenek az egykori kolostor romos falai közé, megnyissák a bezárt templomokat és megerősítsék a magyarságot, tudatos nemzetmentő, közösségépítő missziót vállalva.

A szerző először röviden bemutatja Szent Ferenc rendjének születését, magyarországi megtelepedését és az első évszázadok töretlen fejlődését. Az első szerzetesek még a tatárjárás előtt érkeztek magyar földre, s 1282-ben már 54 kolostoruk volt. A magyar nép által egyszerűen csak barátoknak nevezett ferenceseknek 1500 körül már 115 településen volt kolostoruk, az ország legkiterjedtebb rendjének számítottak. A következő fejezetekben a nagyszőlősi Kankó-vári kolostor megalapítását és XVI. század végéig tartó működését ismerhetjük meg. A várost 1399-ben kapta meg a Perényi család, akik számos templomot és kolostort építettek birtokaikon. A XVI. század első évtizedében építették meg az impozáns méretű nagyszőlősi templomot és kolostort, a Kankó-vár szomszédságában. A renház a növények nagy száma és az itt tartott rendtartományi gyűlések miatt lett méltán híres. Az 1526-tól kezdődő török hódoltság kora a virágzó ferences rend életében nagy törést hozott. A török támadások, a kettős királyság miatti széthúzás és állandó háborúskodás, valamint a hitújítás megjelenése megtizedelte a szegények sorsát vállaló rend sorait. Huszonhárom év alatt 42 kolostor pusztult el, néptelenedett el.

Nagyszőlős történetének érdekes része Kapisztrán Szent János ereklyéinek rejtélyes sorsa. Több forrás számol be arról, hogy a szerzémségi Újlakon eltemetett harcosszent maradványait a mohácsi csata előtti évben elmenekítették. Okkal tették ezt, mert a törökök 1526. augusztus 8-án elfoglalták Újlakot és a ferences templomot mecsetté alakították. Oklevél bizonyítja, hogy az ereklyéket útnak indították Nagyszőlőre, de arról nem maradt fenn adat, hogy megérkezett-e, sajnos a provincia 1531-ig íródott könyvei elvesztek. Több történetíró határozottan állítja, hogy a holttest Újlakról Nagyszőlőre, a ferences kolostorba került. 1556-ban azonban a kálvinista hitre áttért Perényi Ferenc kifosztotta a kolostort, a szent földi maradványait összetörték, meggyalázták és a vár mély kútjába vetették. Az ereklyéket később többször is próbálták megkeresni, de sosem sikerült. A kutatások egészen a XX. század elejéig folytatódtak, minden eredmény nélkül.

A Perényiek az elsők közt tértek át a református hitre, s velük Nagyszőlős is református lett. Perényi János

Ugocsa és Máramaros vármegyék főispánja és felesége Drágffy Zsófia viszont védelmébe vette, támogatta a ferenceseket. Perényi János nevelője az a Komjáti Benedek kanonok volt, aki az ugocsa Nyaláb várában 1532-ben lefordította Szent Pál leveleit, ez lett az első magyar nyelvű nyomtatott könyvünk. 1551-től Perényi János özvegye lett Ugocsa főispánja, aki rendszeresen kért ferenceseket várába és mindig szívesen segítette őket. Szőlősen viszont csak 1561-ig maradt ferences, s miután az is eltávozott, a város több mint száz éven keresztül katolikus pap nélkül maradt. A hanyatlás országos szintű volt, a XVII. század elejére alig maradt ferences kolostor az országban.

A megpróbáltatások után azonban még ebben a században megtörtént az újjászülés, egyre több helyen állították helyre a régi kolostorokat. Nagyszőlőre 1671-ben térhettek vissza újra a ferencesek, akik romos kolostoruk helyett a város központjában kaptak egy házat a Perényiek jóvoltából. Mivel nem volt más katolikus pap a városban, 1691-ben a ferencesekre bízta a reformátusoktól visszavett plébánia igazgatását is. A paphiány miatt azonban távolabbi vidékre is eljártak, missziós szolgálatot végeztek. A következő évszázad sem volt mentes a tragikus eseményektől: tatárok betérése, pestis járvány, tűzvész pusztítása sok megpróbáltatást jelentett az itt lakóknak.

A szerző részletesen foglalkozik a XX. századi, kisebbségi létbe kényszerített egyház és a nagyszőlősi ferencesek történetével. 1920-ban a Szatmári egyházmegye három részre szakadt, a mai Kárpátalja az újonnan létrehozott Csehszlovákiához került. A rend határozata alapján 1931-ben a kolostort átadták az egyházközségnek és az utolsó ferences is elköszönt hivatól. A második világháború végén, 1944 novemberében a megszálló Vörös Hadsereg nyomására kimondták Kárpátalja csatlakozását Szovjet Ukrajnához. A Szatmári egyházmegye ezúttal négy részre szakadt. Kárpátalján ekkor 48 római katolikus pap működött. Az egyházak (görög- és római katolikus, református) ellen hájtóvadást kezdődött, a papok többségét kényszermunkatáborba vitték, az egyházi épületeket elvették, a templomok egy részét bezárták, raktár, műhely, tornaterem, sőt ateista múzeum lett belőlük. A nagyszőlősi plébániatemplom és a ferences templom is erre a sorsra jutott, raktárként használták, a hívek a kis temetői ravatalozó kápolnába kényszerültek. A szovjethatalom nemcsak a vallási életet korlátozta, betiltotta a társadalmi, szociális szervezeteket, kulturális egyesületeket is, akadályozta az utazást, az emberi kapcsolatok ápolását, igyekezett elszigetelni a kárpátaljai magyarokat.

A kemény egyházüldözés 1989-ig tartott, ekkor már csak nyolc pap élt, akik megöregedve, megfáradva, de hűségesen őrizték a rábizottakat. Ekkor sikerült Paskai László bíborosnak – egy pápai delegáció tagjaként – Kárpátalja ellátogatnia. Történelmi pillanat volt ez, hiszen több mint negyven évig nem léphetett magyar püspök Kárpátalja földjére. A látogatás áttörtézőt hozott, sikerült elérni, hogy öt magyarországi pap jöhessen Kárpátalja missziós munkára. Ekkor tért vissza újra a ferences rend Nagyszőlőre, hogy romjaiból újra felépítse az

egyházi életet. Sok helybeli elsírta magát, amikor először találkozott velük. A visszaszerzett és sebtében kitarított plébániatemplomban október 23-án szólaltak meg újra a harangok, a ferences közösség ekkor mutatta be újra az első szentmisét.

A szerző részletesen ismerteti a ferencesek tevékenységét, azt a felbecsülhetetlen munkát, amit a negyvenéves károk felszámolásában, a sebek begyógyításában végeztek és végeznek folyamatosan mind a mai napig. Áldozatos, küzdelmes munka ez, nemcsak egyházi, hanem kulturális, szociális, karitatív misszió is a kárpátaljai magyarság fennmaradásáért. Hiszen a lakosság hihetetlen szegénységben él, nagyarányú a munkanélküliség, megkezdődött a lakosság, elsősorban az értelmiség elvándorlása. Tudatos közösségteremtő és nemzetmentő munkát vállaltak a ferencesek Kárpátalján: óvodát, napközi, közösségi házat, árvaházat, patika hálózatot működtetnek, ingyenes ebédt szertanak. Mindebben 1991 óta a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány segíti munkájukat.

Két év alatt, 1991 októberére megújult a kifosztott és tönkretett plébániatemplom, amit Paskai bíboros szentelt fel. Hosszú küzdelem után sikerült visszakapni a ferences templomot és kolostort is, ahol ma is folyik a helyreállítás. Nagy esemény volt, hogy 1996-ban püspökké szentelték a ferences Majnek Antalt, és 2002-ben megalapították az önálló Munkácsi egyházmegyét.

A könyv a fejezetek közé iktatva több fontos kordokumentumot, szemelvényt is közöl a régebbi és közelebbi múltból, leveleket, beszédeket, misepredikációkat. A fennmaradt szemelvények alapján a szerző összeállította a nagyszőlősi szerzetesek névsorát. Emellett a ferences misszió jelenkori eseménykrónikáját is összegyűjtötte 1989 és 2002 között. A bőséges képmelléklet bepillantást enged e munka mindennapjaiba is.

A gazdag forrásanyagokra támaszkodó monográfiát bátran ajánlhatjuk mindazoknak, akik hitelesen szeretnék megismerni a sokat szenvedett Kárpátalja múltját és jelenét, a ferences barátok értékes, önzetlen tevékenységét. A ferencesek ötszáz éves nagyszőlősi jelenléte bebizonyította, hogy sosem szabad feladni, s a legreménytelenebb helyzetben is van lehetőség az újrakezdeésre.

(Új Ember Kiadó Budapest, 2007)

Udvarhelyi Nándor

KARCZAG ÁKOS – SZABÓ TIBOR:

Erdély, Partium és a Bánság erődített helyei

Várak, várkastélyok, városfalak, templomvárak, barlangvárak, sáncok és erődítmények a honfoglalástól a 19. század végéig

Ennek a könyvnek nemcsak a címe szokatlanul hosszú (írhatnánk: barokkos), hanem a terjedelme is jókora: 758 oldal, s a súlya sem csekély, mintegy 3,5 kg. A magyar rekordok könyvébe bizvást belekerülhetne, mert várakról még sosem írtak nálunk ekkora kötetet. De korántsem csak ennyi az értéke!

Azt hiszem, közhelynek számít, hogy múltunk leglátványosabb emlékei a váraink. Az ember azt hihetné, hogy ebből következőleg a magyar várak irodalma rendkívül gazdag. Ez azonban korántsem így van. Bár történelemszínre-gégszínre már Trianon előtt is jócskán foglalkoztak várakkal, összefoglaló művek írására sokáig

mégsem akadt vállalkozó. Végül a sok várat bejáró és fölmérő Könyöki József (1829–1900) rajztanár, majd pozsonyi múzeumigazgató kéziratát rendezte halála után saját alá Nagy Géza (A középkori várak, különös tekintettel Magyarországra. Bp. 1906.). E ritka művet hasonló kiadásban (borsos áron) 2009-ben jelentették meg. A régiós vár-könyvek közül szintén hasonló kiadásban látott napvilágot az eredetileg 1907-ben kiadott A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban (szerzője Békefi Remig ciszterci szerzetes). A két világháború között Varju Elemér képes albuma (1931) jórészt a Trianon után elvesztett területek várait-várkastélyait mutatta be, olyan formában, amelytől – sajtós módon – szerzője elhatárolta magát. 1945 után a várakra és várkastélyokra úgy tekintettek, mint a régi „úri rend” gyűlölt jelképeire. Bár lelkesen énekeltek és énekeltek, hogy „a múltat végképp eltörölni”, ezt a jelszót a szó szoros értelmében mégsem merték végrehajtani, de azért erőteljesen törekedtek ebbe az irányba...

A budai vár helyreállítását szervező építész, Gerő László volt az, akinek összefoglaló művét végül 1955-ben kiadták a magyar várak történetéről (Magyarországi várépítészet). Ennek érdeme, hogy (leginkább képek formájában) a trianoni határon kívül eső sok vár jelentős része is látható volt benne. Ez különösen azért volt akkoriban nagy élmény, mert a „testvéri” országokat sem turista, sem szakember nemigen látogathatta. Amikor az utazási lehetőségek megnövekedtek, leszűkült a könyv két újabb (1968, 1975) kiadása a csonka országra.

Az, hogy a két magyarországi Vártúrát kalauza kötet után III. kötetként a romániai és csehszlovákiai vártúra-kalauz is megjelenhetett (1983), már a diktatúra „puhulásának” jele volt. Közben a szlovákok egymás után jelentették meg képes albumaikat a felvidéki várakról, meghamisítva azok történelmét, arra gondosan ügyelve, hogy a magyar szakirodalmat mellőzzék, sőt még attól is óvakodtak, hogy a várak magyar neve valamiképpen nyomtatásra kerüljön.

Kiss Gábor: Erdélyi várak, várkastélyok (Bp. 1987) kötete jórészt régi, elavult szakirodalom alapján készült felületes kompiláció.

1989 után Szlovákiában már ellenpontként magyar szerző összefoglaló munkája is megjelenhetett (Csorba Csaba: Felvidéki várak története. A honfoglalástól a mohácsi vészig. Lilium Aurum. Dunaszerdahely, 2006.), bár ebben az esetben a kiadói amatőr-szintű szerkesztés sokat rontott a mű használhatóságán.

A románok hosszú időn keresztül „érlelték” Erdély vártörténetét, végül Gheorghe Anghel Középkori várak Erdélyben (Bukarest, 1973.) címmel jelentetett meg egy képeskönyvet. A román eredeti után megjelent gyatra magyar fordítás nem kis felháborodást váltott ki. Jobb híján a fordítói hibákat vesézték ki, ha már nem lehetett nyíltan megírni az undorító történelmhamisítás tényét.

Adrian Andrei Rusu Castellare Carpatia (Cluj-Napoca, 2005) 650 oldalas műve formailag tudományos mű (CD melléklettel), mintegy 250 objektumot számba vevő adattárral, bőséges angol nyelvű kivonattal, de a „sajátos” román történeti látásmód erre is jellemző.

Egy vártörténeti összefoglaláshoz elengedhetetlen alapot jelent a várak bejárása, kataszterszerű fölmérése, s az eredmények közreadása. Erre megfelelő szervezet, intézmény nincs Magyarországon. Így nem csoda, hogy várléxikon sem jelent meg eddig. Az interneten Szabó Tibor működtet egy vár-adattárat (www.varak.hu), ami

sok segítséget ad, új információkat, amelyek eddig nagyon hiányoztak. De egyelőre csak álmodozhatunk olyan kézikönyvről, mint a német Friedrich-Wilhelm Krahe lexikona (Burgen des deutschen Mittelalters, 2000.).

Éppen ezért az erdélyi, partiumi, délvidéki területek adattára, amely most megjelent, igen nagy segítséget jelent. Hasonló regionális adatbázis megjelentetését tervezi a szerzőpáros más régiókról is. Reméljük, lesz kitartásuk hozzá. Az, hogy két „amatőr” minden támogatás nélkül, saját pénzén és szabadidejét fölfáldozva tüzetesen bejárjon egy több mint 100 ezer km²-es területet, hihetetlenül nagy teljesítmény. A pontos fölmérések, jó minőségű fényképek és a pontos leírás, nem beszélve a vonatkozó szakirodalom kiértékeléséről sokkalta több, mint amit eddig a „hivatásos” kutatás produkált. A mai szakképzett várkutatók közül egy sincs, aki annyi (és annyiféle) erődítményt ismerne, mint a két szerző, akiket aligha van jogunk ma már lekezelően amatőröknek nevezni. A kötet végiglapozása fantasztikus, semmi máshoz nem hasonlítható élmény. Pontosabban csak König Frigyes vár-rajzainak régebbi és újabb kötetéhez hasonlítható.

Egy rövid ismertetésnek nem lehet feladata az elemzés. Ilyen terjedelmű műben szükségszerűen előfordulnak hibák, elírások, sőt hiányok is. De hát ennél sokkalta kisebb területet felölelő adattárakban is. Méltatlan és neveléses lenne tehát bármiféle kötözökös. A kitűnő térképpel és angol nyelvű összefoglalóval ellátott könyv a magyar tudomány sikeres terméke, bizonyítása annak, hogy területet el lehet venni, történelmet ki lehet sajátítani, de a tudományos igényesség tekintetében még van mit tanulni sokaknak, határon innen és túl.

Tekintettel arra, hogy a könyv ára 14 ezer Ft, nehezen megoldható, hogy minél több erdélyi érdeklődőhöz és minden kisebb régió múzeumi és közművelődési könyvtárába elkerüljön. Ezt valahogyan meg kellene oldani. Mert az erődítmények pusztulnak, másrészt sok esetben területük gondozására szorul, mert szinte járhatatlan. Ennek a munkának a megszervezéséhez viszont szükség lenne a kötetre. Azt is tudnunk kell, hogy ha mi magyarok (a magyar állam is) nem támogatja a vármentő-kasztélymentő akciót, akkor néhány évvel múlva a legtöbb építményből csak formátlan törmelékhalmoz marad, mert a román állam nem tekinti feladatának a magyar (szász) emlékek megtartását, propagálását.

(Semmelweis Kiadó, Bp. 2010. 758 old.)

Csorba Csaba

„Kultúrfarsang” Pócsmegyeren

Utószó a Pócsmegyer táj- és néptörténete című kiadványhoz

„Ebben a faluban ezévből valóban kultúrfarsang van.”

(Móricz Zsigmond: Farsang Pócsmegyeren)

Amikor néhány évvel ezelőtt – a Megyeri-híd átadásakor – a Volánbusz Szentendrei-szigetet érintő járatait Újpest városkapuhoz rendelték át, itt, Budán sokan elesünk az autóbusz nyújtotta kényelmes és olcsó utazási lehetőségétől. Ekkor határoztam el, hogy megírom a Szentendrei-sziget közlekedésének történetét a Közlekedéstudományi Szemle című folyóirat számára, s különös figyelmet szentelve a különféle leépítéseknek, talán sikerül

tudomására hoznom a döntéshozóknak, hogy mivel is jár egy ilyen látszólag jelentéktelen átcsoportosítás.

Csakhogy a szigetről a könyvtárban alig találtam valamit Vinkovits Sándor 1936-os *Szentendrei sziget földrajza* című munkáján, Gráfik Imre: *Szállítás és közlekedés Szentendre szigetén* (Néprajzi Közlemények 1971, 1-4. sz.) című tanulmányán, illetve a Duna Drop felmérésének anyagán kívül. S noha tudtam, hogy Csengő-Tshörner András Surányban élő helytörténész kolléga többekkel együtt évtizedek óta gyűjti a Szentendrei-szigettel – elsősorban Pócsmegyerrel és Suránnyal – kapcsolatos emlékeket, a vállalkozás, hogy alaputatások hiányában irjam meg a fent jelzett nagyigényű dolgozatot, lehetetlennek tűnt. Joggal nyilatkoztok tehát Móricz Zsigmond már 1936-ban a következőképp: „etnográfusok ma is nyugodtan tanulmányozhatják itt a népet: Budapest legfelsőbb a kofakultúra révén tört be eddig erre a szűz területre.” Ez az állítás ráadásul duplán igaz, hiszen nem csak a szigeti községek életvilágában őrződött meg mind a mai napig az archaikus hagyomány, de a dokumentáció, a történetírás ugyanilyen jelentős lemaradásban van.

Mindezek figyelembevételével okkal nevezhetjük út-törő és hiánypótló munkának a 2010. augusztus 20–22. között megrendezett Pócsmegyeriek I. Világtalálkozójára megjelent *Pócsmegyer táj- és néptörténete* című kiadványt. Hogy a sziget kutatásának minden lehetséges iránya lényegében érintetlen terület, jól mutatják a kötet tanulmányainak alcímei: „vázlat”, „töredék”, „áttekintés”, illetve a könyvbemutató elhangzott *mea culpa*, melyek elsősorban a kifejtés e vázlatosságának szövege. Míg az analízist és szintézist kényszerűen egyesítő munka négy részre tagolódo strukturájában az első rész földrajzi, gazdaságtörténeti és általános történelmi alapvetéssel szolgál, addig a második egységben az egyházközség, a harmadikban pedig Surány üdülőtelep történetét és a település-egység általános néprajzi képét festik elénk a szerzők. A könyv rövid – a rendszerváltozástól napjainkig terjedő – kronológiával (Borszák Enikő), a településsel kapcsolatos irodalmi szemelvények gyűjteményével, demográfiai adatokkal (Harcza István), valamint részletes bibliográfiával zárul, mely szakirodalmi szemle kiemelkedő érdeme, hogy először gyűjti egybe a szigettel kapcsolatos forrásokat.

Bécsy László és Bécsy Lászlóné, e zoológus-biológus házaspár írása a sziget kialakulását, felszínfejlődését, éghajlatát, vízrajzát és élővilágát közelebbről stílusban, részletező adattáblákkal, ábrákkal és színes fotókkal mutatja be. Sőt, a vízi közlekedés méltatásakor néhány szóban még a jövőre is utalnak: „a gőzhajók kora után a mai származású hajók, üdülőhajók, uszályok mellett menetrend szerinti vízibusz-közlekedés tervei bontakoznak ki a szigeti közlekedését javító elképzelések között (ehhez ajánlanám még: HVG 2010/16. sz. 67-68. old.). Maróti Éva régész tanulmánya Pócsmegyeren végzett ásatások eredményeit adja közre az újkőkortól a római kor végéig, Hidán Csaba László hadtörténész rövid cikke pedig a honfoglalás adattús áttekintését nyújtja – a következő konzekvenciát vonja le: „az államalapítás korában Pócsmegyer és környéke a középkori magyar állam központi térségévé vált.” A szigori vett történeti fejezetek, tehát a község középkori-korai, XIX–XX. századi, valamint jelenkori történeti és történelmi agrártudományi és szociográfiai igényű – lejegyzései Küllös Imola professzorasszony három tanítványát, Tabajdi Zsuzsannát, Filkó Veronikát és Muskovics And-

rea Annát dicsérik. A Magyar Országos Levéltár P 1291-es jelzetének, valamint a Pest Megyei Levéltár IV. fondőcsoportja vonatkozó iratainak feltárása természetesen további érdeklődő kutatókra vár, hiszen a megjelölt helyeken (és azon kívül) található anyag hatalmas; az viszont kétségtelen tény, hogy e három szerző vázlatai alapot teremtettek és hitet is adtak a későbbi kutatásoknak.

A református közösség történetét a török hódoltság-tól a huszadik század végéig Borszák Sándor gyűjtötte össze 1952-től 1987-ig – „a legvadabb diktatúrától a rendszerváltozásig” – tartó szolgálati ideje alatt, majd e hagyaték szerkesztett változata után Kovách Tamás, a közösség jelenlegi lelkipásztora veszi át a szót, kiegészítve elődjének szavait a napjainkig eltelt idő történéseivel. Szacsavay Éva néprajzkutató dolgozata azután ismét visszamegy az időben, s a Szentendrei-sziget életmódjáról, parasztjainak sorsáról írott történeti-néprajzi dolgozatát a Dömösi Prépostság 1138. évi adóösszeírásainak revíziójával kezdi. Majd a fentebb megjelölt Gráfik Imre-tanulmány gondolatmenetét követve, s annak ábráit jó minőségben újraközölve, kronologikusan mutatja be a természeti és életviszonyokat előbb a Duna adományain, majd a földművelés és borsó gazdálkodás termelő formáin keresztül.

Balogh Jánosné Horváth Terézia „ős-surányi” néprajzkutató két érdekfeszítő dolgozattal szerepel a gyűjteményben. Az egyik szöveg (*Néprajzi mozaikok az 1960-as évek elejéről*) – címéhez méltón – színes képét tárja elénk Pöcsmegyer kulturális hagyományának. Az itt felvonultatott gyermekjátékok, kemencék, míves fazekasmunkák, háztáji szerszámok, illetve a helynevek és takácsbímes abroszok gyűjteménye gazdag merítés a szerző több évtizedes gyűjtési eredményeiből, miként a *Surány története* című tanulmány is, mely Surányi Miklós földbirtokos 1932-es parcellázási kérelmétől az első lakók építkezéseinek és az utcahálózat kialakításán át napjainkig követi végig az üdülőtelep történetét. A szerző itt a surányi katolikus kápolna születésének, s így néhány sor erejéig – a falára rótt vesszörök okán – Pusztai Sándor költeményeinek bemutatása mellett színes fényképeken közli édesanyja, Csepregi Horváth Lilián rajztanár-alkotóművész népies stílusú nyaralóterveit, valamint a templom építéséért indított gyűjtés alkalmából festett képeslapjait. Surány és Pöcsmegyer művészettörténeti értékeiről, s így a baptista, katolikus és református templomokról, ez utóbbi orgonájáról és harangjairól, majd pedig az Eszterházy kúriáról és a világháborús emlékműről Millits Máté művészettörténet-szervező-muzeológus, az ELTE doktorandusza, a község népi építészetéről pedig Buzás Miklós értekezett.

Különösen értékes e kiadvány – elsősorban Csengő-Tshörner András és feleségének munkáját dicsérendő – színes-képes függelék, melyben a Surány-Felsőgöd revátelés régi komphajója, a „Sarolt” mellett a ma már nem látható Surányi Csárda panziórészéről, a falu történetének kiemelkedő alakjairól (Bán Daniról, Fazekas Józsiáról, Hagymási István harangozóról), illetve a 2008-as bibliakiállításról, a települést övező ősfás, természeti környezetről egyaránt találunk képet. A saját emlékek illetően közössé tétele, s e kötet létrehozása azonban a szűk tudományos célokon túl valami sokkal nemesebbet is elért, s itt az identitás teremtésben és közösségszervezésben szerzett érdemekre gondolok. Nem véletlen, hogy erre a cserére éppen a református lelkipásztor, Kovách Tamás tudta összehívni a szerzőket és a könyv-

bemutató résztvevő lelkes olvasókat – a „jó pásztor” örök reminiszcenciájaként.

Pöcsmegyer és Surány közös kultúrájának megszületésénél magam is bábáskodtam – szóval, cselekedettel és mulasztással egyaránt –, s még úgy érzem, hogy ideig nem mozdulhatunk e gyermekágy mellől. A most megjelent könyv mindenesetre megmutathatta számunkra, hogy igenis válaszolni kell a Pöcsmegyeri Kisbíróban megjelölt – a kistérség közlekedési, ellátási és más infrastrukturális problémáit fölvető – névtelen levelekre, mégpedig ilyen közös munkákkal, egymás hagyományainak ilyen érzékeny, gondoskodó megörökítésével, a párbeszéd és összefogás hatalmával. Remélem, e településtörténet egyrészt hozzájárul majd a történeti és összehasonlító kutatások megindulásához, s így e térség kultúrája kilép évszázados elfeledettségéből és végre méltó publikitást nyer; ugyanakkor azt is, hogy az üdülőtelep és a több mint ezeréves falu szövetségének írásos dokumentuma lesz.

(Pöcsmegyer táj- és néptörténete. Szerk. Kovách Tamás. Pöcsmegyer Község Önkormányzatának kiadása, Pöcsmegyer 2010.)

Soltész Márton

„...napról napra boldogul, míg csak nap jár az égen...”

A múltnak mélységes kútjából való mesékről

Van-e még autentikus mese, és hol van már az az idő, amikor hiteles mesemondók és „profli” mesehallgatók teremtek minden házbán, ágyban, esti szürkület táján? Manapság (nyakon öntve a világ minden mesének mondott ötletelésével) fuldoklunk egy zselézett kirakatban, ahol a fölcsapó tizenkétfejű lángesővák közül kellene ráhíbabunk arra, amire már senki sem vágyhat, mert van nála animáltabb, átdolgozottabb, hasonmásabb és korszerűsítettebb...

Ami – ugyebár – az egyszerű(nek mimelt) gyermek egyszerűségéhez van fazonigazítva, köznyelvisítve, tehát lebutítva. Viszont ámulatos a design-ja, bámulatos a *papíralapja* és neonszínes fényekben tündököl.

Hallgatóztam mostanában játszótérek, óvodakertek mentén, tengerparti sivatagok perzselésében, de még lakópark-sorompókon innen és túl is, amikor a divatlapban, öskrimiben, szakácskönyvben elmélyülő anyukák, naptejben fürdő vagy tengericsillag-vadász apukák egyik fülén ki-, a másikon besétáltak az utolsó kreatív gyermekmese-foszlányok, hogy aztán elnémuljanak vagy mesésármányaink rablott zsákmanyaiként idele-nedjenek el a semmibe, a pusztába kiáltva.

Ennyi elég is lenne, hogy végleg búcsút mondjunk egy klasszikus vízióknak. Ha ritkán író-olvasó találkozára még elhívják a közelmúlt íróemberét, és a közelmúlt alkalmairól kezdjük kapirgálni a jóízű mesemondás mázát, olaját, kencéjét, mindig rácsodálkozunk egymásra. Az író a saját gyerekkorából kikukucskálva nem leli a nyugamát, anyákat, testvéreket (apákat nem is keressé- lünk), a gyerekkorba visszacsobbanó kiskamaszok pedig szeretettel azonosulnak Szabó Gyula bácsi kalákáns fűrűlyás népmeséivel (ez még nekünk is örömmünkre van), de a CN esatoma kockafejű történetével és a DVD-ajándékok elkoptathatatlan fegyverforgatóival is!

Ha egyszer ma erre van igény!

Avagy inkább kínálat.

És akkor az ember kezéhez ütődik egy nagyon vékony, nagyon szerényen ibolyafényű, láthatóan egyszerű, mélyes kis olvasókönyv, bár ez sem derül ki róla, amíg föl nem lapozzuk. De a cím megmocorgatja a lelket, az ujjakat: *A furfangos komák históriái és más mesék*. Olyan benedekes, magyarnépmesés, másíkszázadeleji hangulata van a hirtelen felcsopott tartalomjegyzéknek is: rókákkal, medvékkel, kutya-macska háborús verszéllyel, versengő komákkal, Szentelt vitéz történeteivel... Még ismerően hangzó hősök is utat törnek maguknak a kíváncsiságunk felé, mint a hét holló királyfi, az obsitos huszár, vagy az elátkozott barát. Egy nyolcvan oldalban megplapuló mesefüzér, -folyondár – mint a távoli idő préselt szirmai-levelei egy védelemre szorult virágos mezőről.

Szikár, forró homokrétek egyestés története mesélődnek itt csudálatossá, igazá, lehetségessé – jóízűen mosolyogtatva-nevetetve. Ki hinné! Volt egyszer egy tanító úr (később orvosá képezte magát), aki Himnuszunkkal egy esztendőben született, s a kecskeméti tanyavilág bujdosó 48-as katonájaként, később meg iskolagazgatójaként belésszerelmesedhetett ebbe a Duna-Tisza közti pásztor- és tanyavilágba, mert házi feladatul adta a tanítandó diákijának, hogy tanítsanak vele is mesét izlelni, szokásokat kántálni, dalokat alkalmakra megtanulni...

Aztán *Dékány Ráfael* úr mégis a főváros lakója lett, ahol már nem is a gyűjtés, inkább a mentés, a csiszolatlan gyémántok igazítása, s bennük a gyönyörködés mellett a távoli vágy: a közkincesé tétel szolgálata munkált. Sosem lett a kincses tarisznyából közkinces, inkább el-ásozott, annyi hasonló sorsú értékünk porladó testvére.

Pedig voltak, akik tudtak róla. Csak akkoriban nem ez volt a mesés feltámadás ideje. Ahhoz másfél száz évnek kellett elmúlnia.

De hát most úgy kezdődik a mese, hogy hol volt, hol van – itt van a kecskeméti közelmúlt és jelen kiváló garabonciása, aki néprajzosnak mondatik, s aki már annyifélével meglepett minket, hogy éppen ezt vártuk tőle: az ásoját jókor, jó helyen merítse a múltba. Szüksége volt rá sok mindenkinek, Kecskeméten amúgy is terem még a mandulafa mandulát, a könyvtár Meseországot *Kriston Vizi* királlyal, évente kivirágoztatott mese-életfával. (Aki még nem látta, nézze, hallgassa meg egyszer!)

Ez a szívünkre lapuló kis könyv most majd bizonyára megfrissíti a mesét mondó kedvet, a mai tanítók és szülők és nagyszülők ösztönző szeretetét, hogy a Bács-Kiskun megyei mesenapokon a furfangos komák históriái is mosolyra készteszenek, testvérszeretetre tanítsanak, meg továbbgondolt turpisságra, meg bátorsággal a rozsdát csodafegyverrel varázsolni. És tanítanak embernyelven kutyasorsot és medvelomhaságban butaságot szánni, mint ahogy szegénységben hazugságba keveredni, s a megbántott anyák lelkében eredendő jóssággal kiengesztelődni...

Sorolhatnánk még, hiszen számos mesének számosak a tanulságai. De most inkább a magunk örömről még egy kiszámoló mondat: *Dékány Ráfael* elment vadászni, zsákmányát tarisznyába kötö; *Kriston Vizi József* a kútból előadni; *Bordi Zsuzsanna* az archaikus szöveget gondozni, a könyv végét szó- és névmutatóval is ellátni; *Bakos Balázs* szép grafikaival helyettünk a fantáziaképeket meg nem rajzolni; s ez a picinke *Porta* Könyvek sorozat ezt az egészet fölfedezésre segíteni. Ugye, hogy mesés!

(*A furfangos komák históriái és más mesék*. *Dékány Ráfael* gyűjtéséből. Válogatta: *Kriston Vizi József*, a szöveget gondozta: *Bordi Zsuzsanna*, grafika: *Bakos Balázs*. *Porta* Könyvek. Kecskemét, 2010. 82 old.)

Kovács Lajos

Rejtőzködő értékeink/értékek nyomában

Az elmúlt év tavaszán, amikor a nyári programjainkat állítottuk össze, egy nagyon szép külsejű és gazdag tartalmú könyvre akadtam. Kiderült, hogy egy különleges sorozat egyik kötetét tartom a kezemben. Valóban sorozatról van szó, hiszen a szerzők már szinte be- és körbejárták hazánk és a határon túli területek magyar kultúrához kapcsolódó helyszíneit és tapasztalataikat, az őket is lenyűgöző látványokat gyönyörű fotók és okos ismertetések kíséretében adták közre. Az a fajta országjáró, magyar értékeket kutató ember, aki nem csupán azért megy el kirándulni, hogy kipipálhassa a következő helyszínt is, nagy segítségre bukkan a *Rejtőzködő értékeink/értékek nyomában* sorozatcímű viselő könyvekben. 2001 óta kilenc kötet jelent meg, a kilenc könyv mindegyike száz-száz csodálatos látványt mutat be itthonról és az országhatáron kívüli egykori magyar tájakról. A nevezetességek között ott vannak azok, amelyeket feltétlenül látni kell, mint például a ferdői Esterházy-kastély, a szabadkai váróháza, a munkácsai vár, a Tordai hasadéka, a kassai Szent Erzsébet-székesegyház. De talán sokkal izgalmasabbak azok az apró, valóban sok ember számára rejtett kincsek tűnő, felfedezésre váró értékek, amelyek a világ boldogabb tájain turisták tizeit vezényelnek, nálunk viszont alig ismerik. Ilyen például a tákosi református templom, az ógyallai csillagvizsgáló, Rahó, Európa földrajzi közepe, Nagyajta, Kriza János szülőhelye, a bánáti Ruszanda-tó vagy a Kapisztrán János emléket őrző Újlak. A sorozattá összeállt könyvek bemutatják az épített és tárgyi örökségünket: templomokat, kolostorokat, kápolnákat, várakat, kastélyokat vagy ezek még látható romjait. Emellett a könyvek alkotói nagyon sok különleges természeti értékre is felhívják a figyelmet: őslápok, borókások, források, folyók találkozásai, hegycsúcsok, szorosok, szurdokok, puszták képe és hozzájuk fűződő történetek elevednek meg előttünk. De olyan növény- vagy állatritkaságokra is kitérnék, mint például az erdélyi hérics, a magyarkanizai tiszavirág és sok hasonló különlegesség.

A szellemi örökségből ugyancsak bőséges a kínálat! A kilenc kötet valamelyikében bemutatott kincsek közül csak néhányat ragadok ki: a Szent László legendáját őrző, világörökség részét képező Gelence, a sibeniki ferences kolostorban található Laskai-sorok néven ismert nyelvemlékünk, a marosvásárhelyi Teleki Téka, vagy Huszt várához kötődő irodalmi élményeink. Nagyon fontosak a bemutatott néprajzi értékek. Az építési módok, az öltözködési – a gyönyörű széki vagy kalotaszegi viselet –, a temetkezési szokások, a különböző ünnepek-rökhöz kapcsolódó ma élő hagyományok csábító kínálata tárul elénk. Az egykori, de sok vidéken ma is művelt mesterségek végtelen sora szintén kibontakozik e könyvek szövegeiből, képeiből. Csak néhány példát idézek: a pápai kékfestők, a kárpátaljai parasztpokróc szövő, a korondi fazekasok. De fontos megemlíteni az Etnokampon a népi mesterségek újraélesztését célul tűző elkötelezett szervezők tevékenységét is, hiszen múltunk értékeit védik, óvják és egyúttal a jövőnköt építik, egy

emberibb, értékeket tisztelő világ kialakításán fáradoznak.

Nem hagyományos útikönyvek a száz-száz csoda bemutatását célul tűző kötetek. Elsősorban gyönyörű képeskönyvek, albumok. Egy nyugodt vasárnap délután a kényelmes fotelban ülve órákat tölthet el az ember a szebbnél szebb fotók nézegetésével. Ha kíváncsi lesz egy-egy kép üzenetére, az ismertető szövegek kielégítő választ adnak. Amennyiben még többet szeretne tudni valaki az adott helyről, tájról, szoborról, akkor a könyv végén levő irodalomjegyzék segíti a további tájékozódásban. Elmondható, hogy a képek és az írott ismertetések egyenértékű tájékoztató anyagok. Az igényes, színvonalas fotók és jó stílusú – a szó nemes értelmében vett – ismeretterjesztő szövegek harmonikusan kiegészítik egymást. Az olvasó számára gyorsan világossá válik, hogy mit is jelent a címben megjelenő „csoda”. Csodának tekintik a szerzők a magyar kultúra épített, tárgyi és szellemi értékeit, valamint az ezek helyszínül szolgáló vagy a környezetükben elterülő természeti szépségeket. Fontos számukra a magyarságtudat, a magyarságtudat erősítése. Hazaszeretetre, az ősök munkájának, alkotásainak megbecsülésére igyekeznek ösztönözni az olvasót.

A sorozatjelleg erősíti a külső megjelenés: azonos méretű, azonos logikával összeállított keménytáblás borító jelzi a témák összetartozását. Mindegyik könyv más színű. A száz újabb csoda helyszínét megjelenítő főcím csupa nagybetűvel írva került a borító felső részére, a csoda szó keltette ünnepélyes hangulatnak megfelelően arany-, illetve ezüstszínnel nyomtatva. A főcím alatt mindegyik könyvön egy fénykép emeli ki hazánk vagy a választott tájegység egy szépséges vonzerejét. Nagyon különleges a *Magyarország száz csodája III.* könyv szimbolikus erejű képe, bizonyára a sorozat megalkotóinak célkitűzését is sugallja: a göröcsényi kapaszkodó gyökerek, amelyek alól néha már a földet is kimosta a víz, az élni akarást, a múlt megtartó erejét, a hagyományok, értékek tiszteltetését közvetíthetik az olvasónak.

A kép alatt mindegyik könyvön a főcímnél kisebb betűkkel olvasható a sorozatcím. A három magyarországi kötet esetén *Rejtőzködő értékeink nyomában*, míg a határon túli magyarok helyszíneket bemutató könyveknél *Rejtőzködő értékek nyomában* fogalmazódik meg. A hátsó borító ugyancsak a szerkesztők és a kiadó azon törekvését tükrözi, hogy látható legyen az egyes kötetek összetartozása. Négy-négy kép, illetve néhány soros összefoglaló hívja fel a könyvben található helyszínekre a figyelmet. Mindegyiken jól látható a Totem Kiadó neve és emblémája is.

Az olvasó céltudatosan szerkesztett, gyönyörű képes útikalauzokat tart a kezében, olyanokat, amelyekben gyorsan, könnyen el tud igazodni. Úgyanis nagy segítséget jelent az, hogy a könyvet kinyitva a borító belső oldalán térképet találunk a helyszínek kiemelésével. Ugyanezt még egyszer láthatjuk, és mielőtt a könyvet becsuknánk, gondolatban még egyszer végigjárhatjuk a bemutatott településeket. További segítséget jelent a részletes tartalomjegyzék, kiemelésre méltó, különlegesen ötletes címeivel. Ezek hol a tartalom lényegét emelik ki (Az égből nyúló gótika – Kassa), hol a bennünk élő ismereteket hozzák felszínre (A csitári hegyek alatt), hol szellemesen fogalmazva (Árva volt – Árva maradt) hívják fel a figyelmünket valamely kincsünkre. Szintén dicséretes a könyv végén található, gondosan összeállított név- és tárgymutató, melynek segítségével vissza- vagy megke-

reshető a minket érdeklő személyről, tárgyról, tájról szóló információ.

Hasznos az irodalomjegyzék feltüntetése, ebből láthatjuk, hogy hiteles információkat kaptunk, illetve akik az egyes témák iránt mélyebben érdeklődnek, a felsorolt művek alapján megkezdhetik a kutatást!

Az egyes nevezetességek részletes bemutatásánál kis térképeken a helyszínek földrajzi elhelyezkedése, a lapszélén pedig a megnevezése látható. A képek és a szöveg egysege, hangulata dicséretes. Ahol azonban egy összefoglaló címet látunk (Erdély száz csodája – Szászföld), ott nem mindig lehet tudni, hogy Szászhermány, Berethalom vagy Prázmár erődtemplomát mutatják-e a képek? Ilyenkor célszerű lenne vagy képaláírással, vagy a szövegben jelezni, melyik kép mit ábrázol. Ez néhány kötetben – de nem mindegyikben – alkalmazott gyakorlat.

A fiatal Totem Kiadó nagy vállalkozása ez a sorozat. Nemes célt, nemes küldetést vállalt fel azzal, hogy Magyarország, valamint a Kárpát-medence magyarul területeinek értékeit, csodáit ilyen újszerű megközelítésben mutatja be. Valóban jó kézbe venni és akár csak egyszerűen a szabadidő eltöltése céljából nézegetni a gyönyörű képeket, beleolvasni a szövegekbe, akár ezek alapján útra kelni, felfedezni, csodák nyomán kalandozni. Az olvasó tájékoztatása érdekében hasznos volna a könyvek végén vagy hátsó borítóján feltüntetni, hogy eddig mely magyarok területekről jelentek meg a sorozat kötetei és talán azt is, hogy tervek között szerepelnek további művek, így Szlovénia és a Várvidék értékeinek bemutatása.

Magyarország száz csodája címen eddig három könyv jelent meg a *Rejtőzködő értékeink nyomában* sorozatban. Ha a három könyv térképein megjelölt helyeket egymásra vetítjük, látható, hogy a „csodákat” kutató csoport egyre több értéket fedez fel, mutat be az országból. A Balaton-felvidék, a Bakonytól a Zempléni-hegységig húzódó hegyvidékeink, Budapest vagy Pécs és környéke, az Őrség, az Alpokalja látványai nagy számban jelennek meg az egyes kötetekben. Jó ötlet volt hazánk rejtőzködő értékeinek felkutatása és ezek folyamatos bővítése, az olvasó is várja az „újabb csodákat”. Száz-száz címet olvashatunk mindegyik könyv tartalomjegyzékében. Ezek a szépen megfogalmazott címek szinte regénnyé, olvasmánnyá állnak össze, múltat idéznek, evokatív erejükkel megérintenek bennünket. Felkeltik kíváncsiságunkat és talán még arra is ösztönöznek, hogy a sokszor szinte művészi kivitelű képek és az olvasmányos, érthető, információban gazdag szöveg megismerése után elinduljunk és a felkinált látványokat saját szemünkkel lássuk, a különleges helyszíneket saját lábunkkal járjuk végig. Érezhető, hogy a szerkesztők és szerzők célközönségként nem egy szűk réteget, hanem minél szélesebb kört igyekeztek megszólítani. Ezért szerepel az Esterházy-kastély és Pannonhalma, Nagyvácszony és Velemér, Hortobágy és Hollókő, Eger és Aggtelek, és még sorolhatók volnának tovább a mindenki által jól ismert nevezetességek, a tipikus osztálykirándulási célpontok. De nagyon jó, hogy ez a sor bővül a kevésbé, vagy egyáltalán nem ismert színhelyek bemutatásával. Olyan kevesek által látogatott szakrális, vallási épített örökségek említhetők, mint pl. Csemeszkopács csodálatos román stílusú templomcsokrája, a gyönyörű premontréi templom Túrján, a szalonai freskók vagy a Vízolyi Biblia és a magyarpolányi kálvária. Történelmi, művelődéstörténeti értékek egész sora bontakozik ki

előttünk már a címek segítségével: A város, ahol 11 óra kor harangoznak; Királynék városa; Ahol Magyarország született; Koronázási ajándék; Cifrapalota az Alföldön. Képek és leírások tájékoztatnak a növényvilág különlegességeiről, természetértékeinkről (Famatuzsálemek, Makó aranya), gyönyörű tájainkról (Sólyom és evezőlapát), az állatvilágról (Bivalyparadicsom), ételeinkről, italainkról (Édes élet Budapesten, A folyékony szerelem birodalma) és felsorolhatatlanul sok egyéb érdekességről.

Irodalom és művészet (Mátra alján, faluszélen; A Művészetek Völgye), hagyományok és néprajzi értékek, népi mesterségek (Krisztus virágszönyegen; Csipkébe öltöztetett álmok; Pingált falak városa) is helyet kaptak a könyvekben. Nagyon sok szellemes, az ember arcára mosolyt varázsoló, figyelemfelkeltő címmel is találkozhatunk, amelyek az adott fejezet elolvasására buzdítanak: Hová nyílnak a vakablakok? Halom és malom; Óreg templom nem vén templom.

Az első könyv egyes látványokról készült szövegekben nagyon jó tájékoztatói lehetőséget biztosítanak a különböző nyomdatechnikai megoldások (például a csupa nagybetűs vagy félkövén szedett kiemelések). A másodikban a bekeretezett részekben kiemelt művelődéstörténeti, irodalmi, néprajzi stb. értelmező, magyarázó részek (például Ozoráról, a kalocsai himzésről, a szerb ortodoxokról) teszik értékesebbé a szövegeket. A harmadik kötetben szintén található néhány magyarázó, ismeretelmélyítő kiegészítés (Mária látogatása Erzsébetnél). Ebben a kötetben a szép fotók keltette lírai hangulatot kellemesen fokozzák az egyes részek előtt álló idézetek (Tompá Mihálytól, Fekete Istvántól, Áprily Lajostól).

Elmondható, hogy mindegyik kötet valamiben eltér a másiktól, az előzőekhez képest mind formájában, mind tartalmában hoz valami újat. Ugyanakkor lehet érezni, hogy a szerzők és a szerkesztők egységes logika szerint építkeztek, és lehet érezni, hogy egyre mélyebbre ásva, egyre több, valóban sokunk előtt eddig elrejtett értéket hoztak felszínre. Számos útiöngyűgyek az ország turisztikai nevezetességeit bemutatni, azonban ezek a sok száz csodát feltáró albumok a maguk újszerű megközelítésével műveltebbé tesznek bennünket, és emellett Magyarország szeretetét, hazánk, szülőföldünk, értékeink tiszteletére is tanítanak.

A hazánk rejtett értékeit bemutató könyvek mellett elkészültek azok az alkotások is, amelyek a határon túli magyarok vidékeit, valamint azokat a helyeket mutatják be, ahol a magyar történelem, kultúrtörténet érintkezett az ott élőkkel. Nem a megjelenés időrendjében, hanem a földrajzi elhelyezkedést követve szólok az egyes kötetekről.

A Felvidék száz csodája 2005-ben látott napvilágot. A Kisalföldtől a Zempléni-síkiig, érintve a Kiskárpátok, a Fátra és a Tatra vidékét, a gömöri, szepesi tájakat, sok jól ismert, de még több szinte ismeretlen kincset tárnak az olvasók elé a könyv szerzői. Dévénytól (Szabad-e Dévénynél betörni / új időknek új dalaival?) Borsóig (II. Rákóczi Ferenc szülőhelye) végigjárták a lápos, vizes csallóközi ártereket, képzeletünket megragadó fotóik segítségével végigtekinthetünk a vadregényes hegység ormaiban, megcsodálhatjuk a sziklaszírtan vagy a szelidebb lankákon épült várakat (Arva, Beckó, Szepes, Krasznahorka), valamint az értékes szakrális emlékhelyeket (Jászó, Garamszentbenedek, Gimeskosztolány) és még

számtalan csodát. Feleleveníthetjük a Deákiról megtanult ismereteinket, hiszen a gyönyörű felvételek megidézik azt a helyet, ahol a magyar nyelv legősibb szövegemlékét őrizték. A számtalan főúri kastély, az Andrásnyak, a Rákócziak építette örökség, a Mátyás mesékben guruló körmöci aranyk helyszínének látványa, története büszkeséggel tölti el a lelkeket. Olvashatunk Jókairól, Balassiról, Tompa Mihályról, Petőfiről, de elgyönyörködhetünk a szépséges fotókon látható hegygerincek, sziklák, barlangok, kővek szépségében és a szépségi városok gazdag kultúrtörténeti hagyatékában is. Igényesek a fényképek, alapos ismeretet nyújtanak a szövegek, a ki-egészítő, értelmező részeket, a lírai idézetek. A felvidéki táj gazdag szépsége és a magyar történelem, kultúra megmaradt értékei valóban újra készítetik a könyv olvasóját.

A Kárpátalja száz csodája kötet 2009-ben jelent meg. Ungvár, Munkács, Beregszász, Huszt, Verecke – talán ezek a helyszínek, amelyeket e tájról mindenki ismer valamelyest. Napjainkban ismertté vált még a szomorú sorsú Kisszelenc és Szolyva. Azonban a könyvet végiglapozva elsodálkozunk azon, hogy mennyi felfedeznivaló akad Kárpátalján is. Szépséges haranglábak, kazettás mennyezetű templomok képeiben gyönyörködünk, Rákóczi Ferenc, Munkácsy Mihály, Móricz Zsigmond nyomdokain járunk. A beregi borvidék vonzza a látogatót, izai kosárfonást, beregi szöttes készítését, viski csuhéfonást tanulhatunk, megcsodálhatjuk a villózés, a tojásfestés, a betlehemezés különböző ünnepkörökhez kötődő hagyományát. Az aknaszlatinai sóbányában meghallgathatjuk a Szent Kinga gyűrűjéről szóló történetet, felkereshetjük a Tisza forrását, a Fekete- és Fehér-Tisza Európa földrajzi közepén történő összefolyását. A táj szépsége mellett élvezhetjük a táj kínálta ételeket, a gombák sokféleségét, a fafaragó népművészek munkáit csodálhatjuk, a szilvalekvár utánózhatalan ízét kóstolhatjuk. Mintha egy gyönyörű, tiszta forrásban merítkező idűotázás részesei lennénk, úgy tárul fel előttünk a történelemben, hagyományában, természeti és gasztronómiai értékeiben gazdag táj. A szerzők még ételrecepteket is kínálnak, hogy meggyőződhessünk a leírtak vagy a képeken bemutatott tények igazságáról. Talán itt igaz leginkább a sorozattal, valóban sokunk előtt rejtőzködnek ma még ezek az értékek!

Erdély száz csodája címen két könyv készült el, de bizonyára lesz még folytatás! Egyrészt azért, mert Erdély végtelenül sok nevezetességét nem olyan egyszerű csokorba kötni, másrészt pedig azért, mert nagy szükségünk van rá, hogy a rejtőzködésből minél több érték kerüljön át az ismertségbe. A bemutatott helyszínek között szerepel Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagybánya, Déva, Segesvár, Koltó, Arad – ezekről általában tudunk valamennyit. De az Erdélyről szóló könyvekben is az a különleges, ami ilyen és hasonló címek alatt rejtőzik: Pici múzeum, hatalmas értékek. Számomra Erdély elsősorban a természeti szépségek dűsgazdagságát jelenti. Ezzel nyűgűzött le ez a két könyv is. A hegvek pompázatos látványa ejti ámulatba az útra készűlűdű olvasót. A képeken láthatunk bazaltoszlopokat, tarkán csillagű szakadűkokat, Szamos-parti és Almás menti vagy vűrűsmarti kűveket. Vadregűnyűs szurdokokrűl, festűi vűzesűekrűl, szűlfűtta havasokrűl, rejtelmes barlangokrűl készűtű fotűk nyűgűznek le! Ugyanakkor gazdag művelűdűstűrtűneti anyagot is találunk a szűvegekben, ez szuggallja a címek is: Műzes hűtelk helyszűne; A nagybányai festűiskola; „Amit raktak estűg. ...”; A vallászabadság bűlcsűje;

Erdély nagyjainak iskolája; Tavasz a házsongárdi temetőben; A Corvinok felszke és sok más hasonló. A megidézett Koltó, Nagybánya, Déva, Torda, Nagyenyed, Kolozsvár, Vajdahunyad képei és a képek köré írt szövegek felelevenítik, kiegészítik, bővítik hiányos vagy hézagoss ismereteinket. A Szilágyságtól a Vaskapuig számtalan érték ösztönöz bennünket arra, hogy saját, megélt élménnyé váljon legalább egy-egy részlet a bemutatottakból.

A **Vajdaság száz csodája** kötet elsősorban az ott élő népesség sokszínűségéből táplálkozik. Megtudjuk a könyvből, hogy a táj a török korban többször elnéptelenedett, ezért palócok, más távoli vidékek református magyarjai, aztán szlovákok, majd a XX. században székelyek települtek le, és ma a szerb lakossággal együtt alkotnak egy tarka, sokszínű világot. A bácsfeketehegyi barokk református templom vagy a kaboli ortodox monostor hirdeti a békés együttélést. Jól megfér egymás mellett Hertelendyfalva székely hagyománya és Gombos, Kupuszina, Doroszló, valamint Bácsújfalú felvidéki magyar és szlovák lakosságának cifra népviselete.

Csodálatos vízi világot mutatnak be a fotók: a Tisza és Duna menti lápok, védett területeket és nemzeti parkok tavait (Paliesti-tó, Császár-tó) varázsolják elénk. A pusztá, sivatagszerű homokvilág az aranyzöld gyurgyalagokkal, a fűrtös homokliliummal szintén lenyűgöző látványt nyújt.

A Vajdaság városait feltétlenül látni kell, erről győznek meg a könyv szerzői. Újvidék a régi és az új, a szakrális és a világi értékek együttesével, valamint a harcot sosem látott péterváradí erődrel hívogat bennünket egy látogatásra. Szabadka, Zenta és a verseci borospincék a szeccszó csodálatos hangulatát idézik elénk. Véleményem szerint az egykori magyar városok legszebbike Szabadka! A városháza, a zsinagóga szépséges épülete ma is ámulatba ejti a látogatót, és az utcákon sétálva érzedik Kosztolányi, Csáth Géza szellemi közelsége is. A falvak is őrzik értékeiket, hiszen tájházak, falumúzeumok adnak hírt egykori mesterségekről, elődeink életmódjáról. Olvashatunk Fehér Olimpiáról (gúnárviadal), Etnokampról. A szerzők tanácsával is ellátják az útra kelőt, leírják, hogyan lehet megtalálni a nehezen megközelíthető helyszínekhez.

A **Délvidék száz csodája – Horvátország** kötetet 2007-ben adta ki a Kiadó. A mai Horvátországban található magyarok mellett sok olyan várost, falut ismerhetünk meg e kötetből, amely történelme során valamikor érintkezett, találkozott a mi történelmünkkel, vagy egy-egy jelentős magyar személyiséget életének egy szakasza ezekhez a helyekhez kötött.

Lirai leírásokat olvashatunk a Drávaszög, a Dráva-Száva köze vagy a Muraköz magyarok szépséges kis falvairól, városairól. Árpád-házi nagy királyaink szinte mindegyikéről őriznek emléket a szlavón vagy a dalmát városok. A templomokban gyakran láthatjuk szent királyaink szobrát. Olvashatunk arról, hogy Dalmáciában talált menedéket Szent István Jobbja. Követhetjük Szent László és Könyves Kálmán, IV. Béla életének, tetteinek színhelyeit. IV. Béla és Anjou Nagy Lajos királyunk számtalan szállal kötődik a vidékhez. Itt alusza örök álmát Mátyás király fia, Corvin János és a király ellen szegülő Janus Pannonius szintén. Át-meg-át-szövik a tájat a Czilleiek, Zrinyiek és a Frangepánok egykori jelenlétének nyomai. Megtudhatjuk, hogy Zág-rábra is érdemes ellátogatni magyar emlékek után kutat-

va! Sok apró érdekességre bukkanhatunk a 19-20. századi kultúránk emlékeiből. Átélhetjük a monarchia, a fűrdőhelyek hangulatát. Ez a kötet is lenyűgöz szépséges fotóival. A szigetek vagy a régi oklevelek, a teljesen modern templomok vagy az omladozó bródi sáncerőd képe egyaránt felkelti az olvasó érdeklődését. Nemes gondolatok sorakoznak gróf Andrássy Gyuláról. Számomra ezek a sorok sugározzák a kiadó célkitűzését. Hiszen a nevezetességekről készült képek, az ismertető gondolatok soha sem csak arról az egy helyszínről szólnak, hanem mindig egy kerek művelődéstörténeti egészé állnak össze. A sorokon átsüt a szerző történelemtanári bölcsessége, gazdag élettapasztalata, a táj alapos ismerete.

A kilenc kötet áttanulmányozása nagy élvezetet jelent! Nem csak azt kapjuk ezektől a szép, igényes könyvektől, hogy lapozásuk közben ellazulunk, feltöltődünk szépséggel, nyugalommal, hanem érezzük, hogy okosabbak, műveltebbek leszünk általuk. Sőt a gazdag múltat szemlélve, valami boldog büszkeség is átjárja a lelkünket, amelyre nagy szükségünk van, hiszen tudjuk, hogy a gyökerek táplálnak, azok nyújtanak kapaszkodót, csak a gyökereink, azaz múltunk értékei segíthetnek hozzá ahhoz, hogy egészséges, derűs, jövőre tekintő, jövőt építő jelenünk lehessen.

A sorozatnak kétféle címe van. A kötetek számos szerzőjét, fotósát, szerkesztőjét köszönet illeti meg azért a különleges élményért, hogy a végén megícsicsak úgy érezzük, valamennyi érték a miénk lett! Rejtőzködő értékeink nyomát kutattuk!

(Totem Kiadó, Budapest, 2001–2009. Szerkesztők: Sára Bernadett, Tulics Mónika, Gáspár Katalin, Barcsi Attila, Bence Lajos, Darics Erika, Folberth Péter, Simon Attila.)

Varga Józsefné Horváth Mária

Komárom nyomdászat- és sajtótörténete 1705–1849

A József Attila Megyei Könyvtár nyugalmazott helytörténész, *Tapolcainé dr. Sáray Szabó Éva* tollából megjelent a Komárom nyomdászat- és sajtótörténete 1705–1849 című munka. A könyv kiadását támogatta a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma. Gondozásában, kivitelezésében a KT Könyv-és Lapkiadó Kft., valamint legújabb kori nyomdaként, – ugyancsak az (észak)komáromi Nec Arte Kft. vett részt.

A könyveknek is megvan a maguk sorsa. Kollégáink ez irányú munkásságának eredménye közel egy évtizedes kutatómunka gyümölcseként bölcsészdoktori disszertáció formájában 1982-ben készült el. Ebben Komárom és Esztergom tizenegy nyomdájának kiadványait, tevékenységét elemzi a jelzett időkerben. A majd három évtized után most megjelenő kötet, mely a fenti munka része, Komárom kilenc officinája kiadványainak főbb tartalmi és formai jellemzőit veszi sorra. A források hézagossága miatt nem tárgyal gazdaság-és ipartörténeti vonatkozásokat. A művelődés- és sajtótörténeti elemzés, összegzés „önmagában”, szakmai újdonságain túl is kivételes szellemi eseményt jelent, nemcsak a helytörténeti érdeklődésű olvasók számára.

A kötet felvázolja a XVIII–XIX. századi nyomdászat fejlődésének tendenciáit, majd az első, Töltési István nyomdájában készült komáromi kalendáriumot és készítőjének tevékenységét mutatja be. Ezt követően sorra ve-

szí a Turóczy Mihály (1721–1737), Schmied Miklós János (1740), továbbá Weber Simon Péter (1788–1794) üzemében készített, a legjellemzőbb tárgykörök szerint csoportosított, szerzeágazó tematikát felvonultató korabeli nyomdatermékeket. Részletesen elemzi a felvilágosodás korának magyar sajtóját, benne az első magyar tudományos ismeretterjesztő folyóirat, a Mindenes Gyűjtemény (1789–1792) megjelenésének körülményeit, jellegét, munkatársi gárdájának összetételét. Komárom városa a felvilágosodás korában élte fénykorát. A helybeli világlátót, európai látókörű református lelkész, Péczeli József (1750–1792) köré tömörült Komáromi Tudós Társaság küldetésének tekintette a korban divatos népfelvilágosító irodalom művelését, a magyar nyelv és a magyar nemzet sorsának képviselését, a korabeli olvasóközönség szélesítését. „A Mindenes Gyűjtemény szerkesztőinek és munkatársainak tevékenysége, lelkesedése követendő példaként állhat a ma embere előtt is.” A teljes korszakban további három periódika jelent meg Komáromban: Laura (1824), Komáromi Lapok, Komáromi Értesítő (1849).

A későbbi komáromi nyomdászok, Weinmüller Bálint (1794–1800), majd özvegye és leszármazottainak kiadói politikája már nem követi az előzőekben érzékeltetett elveket. Ők már a kapitalista magánvállalkozók képviselői, akik a kelendő könyvek kiadását tartják elsődlegesnek. Ezek közül kiemelkedik az 1705. évi hasonló mű hagyományának folytatása. A „Komáromi új- és ó kalendárium”, ami gyakorlatilag az I. világháború végéig megmaradt, nagy-, olykor százezres példányszáma és eladhatósága miatt biztos anyagi alapot adott a későbbi nyomdász-kiadók tevékenységéhez. Tartalmi és formai vonatkozásban e kiadványok már hanyatlást jelentettek, nem jellemzi őket a XVIII. századi nyomdatermékek mivel gondossága, szakértelme.

A helyi nyomdászattörténet összefoglalása, rendszerezése, monografikus feldolgozása fontos adalékokkal szolgál Komárom művelődéstörténetéhez, elemzéseivel, mozaikjaival alátámasztja a szakirodalom megállapításait. „A könyvnyomtatás csak akkor válik egy nemzet közkinésvé, az általános műveltséget terjesztő eszközzé, tömegeikké, amikor túlnyomó többségében olyan könyveket termel, amelyeket nyelvünk a társadalom minden tagja számára megközelíthetővé tesz.”

Horváth Géza

ROKOLYA GÁBOR:

A polgári közjegyzőség emlékezete 1875–1949

Impozáns, csaknem négyszáz oldalas albumalakú könyvet tartok a kezemben. Olyan kiváló, amelybe belelapozni élmény. Élmény, mert igényesen szerkesztett, a nyomása minden képzelletet felülmúlóan tökéletes, s ha még közvetlen végig is olvassuk, akkor egyre újabb és újabb értékeket fedezhetünk föl benne. A magyar jogtörténetírásnak, sőt a magyar történetírásnak is a legszebb, legigényesebb kiadványa, amelyhez foghatóról eddig csak álmodozni mertünk. Csak sajnálhatjuk, hogy aligha kerül el a szélesebb olvasóközönséghez.

A szűkebb jogászai szakmát, a közigazgatást kivéve a legtöbb embernek csak homályos fogalmak vannak arról, ki is a közjegyző, mivel foglalkozik, miért is van rá szükség. Egyesek még a közigazgatásban dolgozó jegyzővel való „azonosítástól” sem idegenkednének.

Az 1874-es, 1886-ban módosított törvényes meghatározás szerint a közjegyző jogselekmények felvételére és hitelesítésére államilag megbízott hiteles személy, aki rendelkezik bírói vagy ügyvédi vizsgával, s van 3 évi közjegyzői, vagy 4 évi bírói, ügyészi vagy ügyvédi gyakorlata. Más állást, ami foglalkozásával összeegyeztethetetlen, nem tölthet be. Állása akkor szűnik meg, ha lemond, vagy elhalálozik, ill. ha különösen súlyos fegyelmi eset miatt elmozdítják.

A mai közjegyzői intézmény alapját az 1991. évi XLI. törvény szabályozza. A közjegyző olyan jogvédett személy, akit az igazságügyi miniszter nevez ki meghatározott széklyeire. Feladata: jogviták megelőzése érdekében a felek számára perdatlan jogi szolgáltatást nyújtani, elkészítik a közokiratnak számító közjegyzői okiratokat, másolatokat hitelesítenek, tanúsítványokat állítanak ki, okiratokat őriznek meg, lefolytatják a hagyatéki eljárást, stb. 1949-től államosították a közjegyzői intézményt, és a régi polgári közjegyzőségi rendszert csak 1992-től állították helyre.

Dr. Tóth Ádám, a Magyar Országos Közjegyzői Kamara elnöke ajánlásában hangsúlyozta: „A közjegyzőség nekünk, közjegyzőknek több mint foglalkozás, több mint napi munka... csak hivatásként lehet szépen és jól gyakorolni, s hivatásunk a tényekhez, a joghoz, az erkölcsös igazsághoz való hűségben rejlő erőt és célt jelenti számunkra. Dr. Rokolya Gábor kollégánk a kar iránti elkötelezettségéről, a hivatásunk szeretetéről tett tanúságot, amikor hosszú éveket – időt és anyagiakat nem sajnálva – kutatott a magyar közjegyzőség emlékei után. A munkája eredményeként megjelenő kötet... a közjegyzőség talán legszebb, 1875 és 1949 közötti időszakát mutatja be.”

A szerző előszavából is kiderül, hogy a könyv sokkal több a viszonylag kevesek által művelt szakma múltjának bemutatásánál: „E könyv megírásával eredeti célnak az volt, hogy a mai közjegyzőség nevében emléket állítsak elődeinknek, a hajdani királyi közjegyzőknek. A kötet anyagának gyűjtése során folytatott kutatások azonban olyan adatokat is feltártak, amelyek túlmutatnak az eredeti szándékon, és egy igazságügyi szakma történetét keresztül a korabeli Magyarország életére, művelődéstörténetére vonatkozó adalékok bemutatását is lehetővé tették.”

A kötet a magyar jogi írásbeliség dokumentumainak, tárgyi emlékeinek olyan képes enciklopédiája, amelyhez hasonló kiadvány soha nem jelent meg. Reprodukciói olyan méretűek, hogy különböző korok okirat-típusai (a középkori oklevelektől a XX. századi gépiratokig és nyomtatványokig) tökéletesen tanulmányozhatók, beleértve a „tökéletesen” rendkívül nehezen fényképezhető pecsétet, pecsétnyomokat is.

A nyugati típusú közjegyzőség előtt a XII–XIII. század fordulójától az 1870-es évekig nálunk az ún. hiteles-helyek (kijelölt egyházi testületek) voltak a közhitelesség szervei. Az első fejezet ezek történetét, s a középkori, valamint az újkori közjegyzőség kialakulását tekintti át. Majd részletesen taglalja a közjegyzői törvény megszületésével kapcsolatos törvényes szabályozást, annak megszületését.

1910-ben 300 közjegyző dolgozott az országban. Dr. Charmant Oszkár kamarai titkár szerint 1500 kellene, akkor erősödhetne meg a testület.

Külön fejezetek foglalkoznak azzal, hogy alakult a közjegyzők sorsa a történelem viharában és békés idő-

szakokban. Különösen hasznos helytörténeti szempontból is a közjegyzői kamarák bemutatása, illetékességi terület térképével), vezetőik életrajzával. A következő kamarák működtek Trianon előtt: az aradi, budapesti, debreceni, kassai, kolozsvári, pécsi, pozsonyi, szegedi, szombathelyi, temesvári, fiumei. A közjegyzők, ill. közjegyző-helyettesek országos együletének története, az egyesület nyugdíjintézete, országos kongresszusok, vándorgyűlések, a közjegyzői könyvtár és múzeum története is kitér a szerző.

Az egyesület könyvtárának értékes könyvei 1950-ben a Fővárosi Bíróság szentespincéjébe kerültek – elégetésre. 2008-ban (elhúzódo tárgyalások után) 93 kötetet sikerült visszaszerezni. Az Ügyvédi Múzeumba került a közjegyzőktől gyűjtött tárgyi anyag, de a világháborúban megsemmisült. Az újabb gyűjtés eredménye a kötetben fotón látható, váltóóvási eljárásnál használt irattáska. Ócsán dr. Balassa Lajos (1881–1977) közjegyző egykori dolgozószobája múzeumként tekinthető meg a helyi könyvtárban. Nem kis munka lehetett a közjegyzők síremlékeinek, lakóhelyeinek kinyomozása, ezekről régi képek felkutatása és új fényképek készítése.

Egyébként a kötet igen sok kitűnő fotót tartalmaz, nemcsak közjegyzőkről (hivatali és családi képeket), hanem miniszterekről, jogászokról, közéleti szereplőkről is.

Különféle pecsétek és pecsétnyomok, iratfajták (erkölcsi bizonyítvány, banki aláírásminták, végrendeleti letéti boríték, népfelkeltési igazolvány, menekültügyi hivatal igazolványa, hadifogoly-levelezőlap, tanúsítvány, meghívó vándorgyűlésre, névjegy, kitüntetés okirat, közjegyzői boríték, közjegyzői jegyzőkönyv-nyomtatvány, gyászjelentések, MÁV bérletjegy, személyazonossági igazolójegy, vitési igazolvány, közjegyzői okirat, nemességigazoló irat, keresztlevél, letartóztatási látogatójegy-nyomtatvány (1956), váltó-óvási, hitelesítő iratok, tanúsítványok, az örökösödési eljárás iratai, reklámcímke, közigazgatási nyomtatvány-katalógus, közjegyzői nyilvántartás, mutatókönyv, aprónyomtatványok, számlák, nyugták, idézési nyomtatványok, kézbesítési vétívek, stb. kitűnő reprodukciói segítségével a XIX–XX. századi iratfajták jelentős része megismerhető. A fotók tökéletesek, a szövegek minden része kitűnően olvasható (hála a fotók méretének). Ezt azért kell hangsúlyozni, mert a legtöbb tudományos és ismeretterjesztő könyv erre nemigen fordít figyelmet, ezért képanyaguk nagyobb része gyakorlatilag használhatatlan, élvezhetetlen. Rupp Zsigmond 12 oldal terjedelmű hiteles kiadványa teljes reprodukciója (1877) közlésre került és még további okiratok, több mint félszáz oldal terjedelemben. Megismerhetjük a szakmai folyóiratait, kiadványait is (pl. Királyi Közjegyzők Közlönye, amelyből 1944-ig 43 évfolyam jelent meg).

A kötet különleges értékét jelenti a közölt 51 részletes, képekkel illusztrált életrajz. Közte olyanok, mint Görgey Artúr öccse, István (1825–1912) életrajza, aki közjegyző volt 1875-től Budapesten (irodájá Petőfi S. u. 9. alatt volt). Grosschmid Géza kassai közjegyző-helyettes fia Márai Sándor néven lett világhírű író. Tragor Ignác közjegyző-helyettes a váci múzeum megalapítója, stb.

Közjegyzői irodák címeres táblái, közjegyzői pecsétnyomok gyűjteménye is kuriózum. Az illetékszabályok, a díjazás kérdésével is külön fejezet foglalkozik.

Csaknem 300 tételes a bibliográfia, a kötetben való eligazodást névmutató is segíti.

A köszönetnyilvánítás nagy száma jelzi, hogy milyen sokféle forrásból sikerült összeszedni a kötet információit. A főváros kivételével máshol szinte teljesen megsemmisítették a közjegyzők iratanyagát, ezért szinte a semmiből kellett ezt a tökéletes bízalomra épülő különleges jogintézmény történetét megírni.

A lektor: Stipta István (Miskolci Egyetem). Kiadja: Magyar Országos Közjegyzői Kamara. A kitűnő nyomdai munka miatt feltétlenül meg kell nevezni a kivitelezőt is: Nyomta és kötötte: Keskeny és Társa Nyomdaipari Kft.

A hivaltörténeti kutatás mintakönyveként tekinthetünk erre a kiadványra. Szerzőjének a pesti belvárosban van az irodája. Ha kitekint az ablakán, több egykori közjegyzői iroda épületére is lát. A dolgozószobájában közjegyzői irodák névtáblái és kitűnően megválogatott jogtörténeti kézikönyvtár. Rokolya Gábor régi, nagyon ritka kiadványok hasonmás megjelentetésével is gazdagítja ezt. Ilyen pl. Erdújehelyi Menyhértől *A közjegyzőség és hiteles helyek története Magyarországon* (1899), Nánásy Beniamin 1798/99-ben megjelent könyvei, s később Eckhart Ferenc német nyelvű hiteleshely-történeti alapművének magyar nyelvű kiadása is. 2008-ban a 700 éves a közjegyzőség Magyarországon c. konferencia kis kőtetét is Rokolya Gábor szerkesztette, s ő a főszerkesztője a *Közjegyzők Közlönyének* is.

A Szegeden végzett jogász, Ruszoly József professzor kitűnő tanítványa, nemcsak szakmájának kiváló képviselője, hanem a mai magyar jogtörténetírás egyik kiemelkedő képviselője is.

(Magyar Országos Közjegyzői Kamara. Bp. 2009.)

Csorba Csaba

Tízéves a Marosvidék kulturális folyóirat

2000-ben alakultak Makón a pedagógus szakmai munkaközösségek és *Szilágyi Sándorné*, a történelem munkaközösség vezetője számára világossá vált, hogy Makón és régiójában több pedagógus foglalkozik helytörténettel, néprajzzal, kutatják és ápolják a helyi hagyományokat, de publikálási lehetőségük nincs. Mivel 1959 és 1960 között létezett egy makói kulturális folyóirat, a *Marosvidék* – amely csak novellákkal, verseket közölt és később beolvadt a *Tiszatájba* –, történelemtanárokkal, hely- és irodalomtörténészekkel egyetértve ennek újraindítása mellett döntöttek. Hamarosan összeállt a szerkesztőbizottság: *Jámborné Balog Tünde*, *Korell Gertrúd*, *Szilágyi Sándorné* valamennyien makói tanárok. Ami Szegednek a *Tiszatáj*, az lett Makónak és térségének az ebben az esztendőben éppen tízéves *Marosvidék*. Példamutatóan jól szerkesztett és nivós kulturális kiadványosorozat, amelyet mindig szívesen forgatnak olvasói.

2000. augusztus 20-án jelent meg a kulturális folyóirat első száma. Kiadását a 2001-ben megalakult *Marosvidék Baráti Társaság* civil szervezet támogatja, amelynek célja a kulturális, művelődési, népi hagyományokat őrző, helytörténetet kutató tevékenység eredményeinek és a Maros-völgyi civilizáció értékeinek bemutatása. Lényeges feladatuknak tekintik, hogy bemutatkozási lehetőséget biztosítsanak nemcsak a helyi, hanem a határon túli írónak, néprajzkutatóknak, képzőművészeknek is, olyan kutatások, irodalmi alkotások megjelentetését se-

gitik, amelyek szervesen kötődnek a vidék múltjához, jelenéhez. Évente három alkalommal jelenik meg a folyóirat: áprilisban a költészet napjára, augusztusban Szent István napjára és decemberben Adventre. Felelős kiadója *Bálint József* pedagógus, nyugalmazott iskolaigazgató. Pályázatok beadásával, adományokkal, előfizetőkkel, szponzorokkal tartják fenn magukat. A külsejében is igényes, színvonalas kiadvány megjelenésének anyagi hátterét a térségi önkormányzatok, a pályázati források és a Marosvidék Baráti Társaság biztosítja. A régebbihez képest lényegesen nagyobb oldalszámmal indult újra a periodika, kibővítve különböző rovatokkal, kiállításokról, kulturális rendezvényekről, határon túli kapcsolatokról szóló ismertetőkkel.

A folyóirat szerzői között megtalálhatók a hazai irodalmi és tudományos élet kiemelkedő személyiségei: *Jókai Anna* író, *Jankovics Marcell* rajzfilmrendező, *Makovecz Imre* építész, *Lator László* Makóról elszármazott költő, műfordító, irodalomtörténész, *Császtyay István* irodalomtörténész, *Blazovich László* jogtörténész professzor, *Trogmayer Ottó* régészprofesszor, *Halász Péter*, a Honismereti Szövetség elnöke, *Péter László* irodalomtörténész professzor, *Marjanucz László* történész, *Török József* egyháztörténész egyetemi tanár, *Tari János* operatőr és filmrendező, *Bécsy Tamás* színháztörténész és esztéta, *Bogoly József* Agoston irodalmár, *Tóth Ferenc* nyugalmazott múzeumigazgató, helytörténész.

Évente három, 80–85 oldal terjedelmű főszerkesztést adnak ki, alkalmanként 600 példányban, emellett pedig egy *Marosvidék-füzetek* sorozat is elindult, amelyből nyolc szám jelent meg eddig. A füzeteket többnyire valamilyen alkalomhoz kapcsolódva adják ki és egy-egy központi téma köré épülnek. A két Repertórium mellett kiadták például a makói József Attila Emlékbizottság 1967–1974 közötti történetét leíró tanulmányt, továbbá megjelent a bogáziói emlékkönyv, az Asszonyok a történelemben (1956–2006), Egy apátfalvi asszony visszaemlékezései, A makói Keri emlékkönyve, valamint az ötvenhatosok visszaemlékezései.

A Marosvidék időszakos folyóirat rovatainak címei változtak, bővültek az elmúlt tíz év folyamán, ahogy egyre gyarapodott és sokszínűbb lett a szerkesztőbizottsághoz érkezett, közlésre szánt anyag. Múltunk és örökségünk, Elődeink, Jeles makaiak, Az én kalendáriumom, Hagyományörzés, Néprajz – ezek a rovatcímek hűen tükrözik a hagyományörzés és -ápolás célkitűzéseinek megvalósítását. Az Irodalmi kalandozások, a Vers és próza, az Irodalom, a Műhely, a Fialatok műhelye rovatok a helyi irodalmi élet és alkotások megjelenítésére adnak lehetőséget. A Helytörténet, a Mesterségek, a Honismeret fejezetek a különböző kutatási eredmények összefoglalásának biztosítanak helyet. A Gondolkodásokban, a Közös hazában rovatok az emlékezések, a szellemi kapcsolatok összekötő erőit mutatják be. A Téka rovat könyvismertetőkkel hívja fel a figyelmet új kutatási eredményekre. A Szóttas a megjelenést megelőző helyi kulturális eseményeket mutatja be, a Hetedhét ország, a Kilátó, a Kitekintő rovatok határon túli kapcsolatokról, utazási élményekről, kulturális együttműködésekéről szóló írásokat tartalmaznak.

A Marosvidék Baráti Társaság közösségmegtartó szerepet vállalt azzal, hogy a folyóirat minden új számá-

nak bemutatóestjét zenés-táncos irodalmi programmal színesíti, kulturális, helytörténeti rendezvényeket, kiállításokat, kirándulásokat szervez a Baráti Társaságnak. A makói József Attila Könyvtár, a Korona Szálló kávéháza és a Kelemen-ház ad helyet rendezvényeiknek, helybeli és Makóról elszármazott művészek vállalják műsoraikban a fellépést a nagyon hálás, nagyszámú nézőközönség előtt. Alkalmanként a Korona Szálló teraszán mediterrán vacsorás esteket és a Kelemen-házban télköszöntő Márton-napi bálokat is szerveznek a lelkes, a helyiek kulturális és közösségi életére való igényét fontosnak tartó aktivistákkal. A Szilágyi család és a szerkesztőbizottság egyre bővülő baráti köre a motorja annak a példamutató, pezsgő, színvonalas, változatos programokban gazdag kulturális életnek, amely a Marosvidék folyóirat, mint szellemi központ körül kialakult.

Az elmúlt években széleskörű civil kapcsolatokat építettek ki a határon túli szervezetekkel, köztük a szabadkai Aracs Társadalmi Szervezettel és a beregszászi Petőfi Sándor Egyesülettel. A Baráti Társaság jelentős karitatív tevékenységét példázza, hogy 2008-ban kétszer is ellátogattak Kárpátaljára, ahol ruhaneműt, könyveket ajándékoztak a helyi árvaház gyermekeinek. Együttműködési szerződéseket kötöttek határon túli civil szervezetekkel, megismerték a kolozsvári Köváry László Honismereti Kör munkáját és ajándékokat vittek Torockóra Bőjte Csaba diákjainak. Bartók születésének 125. évfordulója alkalmából a vajdasági Nagyszentmiklóson a Bartók emlékkünnepség-sorozatot gazdagították a zeneszerző és Makó kapcsolatát felelevenítő összeállításal. Megjelentek a Budapesten élő egykori makóiak baráti körénél, Kiszomboron, Maroselén, Szegeden. Csanádpalotán és sok más településen, hogy népszerűsítsék a Marosvidéket, növeljék az eladási példányszámot.

A periodika szerkesztői szoros kapcsolatot alakítottak ki az Aradon megjelenő magyar nyelvű irodalmi újsággal, az Irodalmi Jelennel, és a Marosvidék Baráti Társaság az Aradi Hagyományörző Polgárok Egyesületének meghívására Aradon nagyszabású, másfél órás kulturális műsorral mutatkozott be, amelyen makói és környékbeli fiatal tehetségek és csoportok egyaránt felléptek a Jelen Ház nagytermében. Nagy érdeklődés mellett mutatták be a Marosvidék folyóiratot. A kulturális folyóirat jubileumi ünnepsége idén április 19-én zenés irodalmi esttel kezdődött a makói Korona kávéházban az év első számának és a folyóirat repertóriumának bemutatójával. A kávéházi esten láthatták és megvásárolhatták a Marosvidék-füzetek sorozatban megjelent nyolc különszámot és a folyóirat eddig megjelent harminc számát is. Zenés irodalmi műsor tette emlékeztetővé a tízéves évfordulót.

Más kulturális civil szervezetek találkozájának megrendezését is tervezi. *Határtales irodalom* elnevezésű rendezvényükön vendég lesz az Irodalmi Jelen, az Aracs és a szabadkai Bácsország folyóirat szerkesztője. Kapcsolatépítő találkozót szerveznek Torockóra, Kolozsvárra, a lengyelországi testvérvárosokba, Krakóba. Emlékkönyvben szeretnék megörökíteni a Marosvidék elmúlt tíz évének kulturális rendezvényeit, civil kapcsolatait. Terveik megvalósításához sok erőt, további munkájukhoz sok támogatót, segítséget és sikert kívánunk, hogy a Marosvidék még sokáig beteljesítse kulturális misszióját határon innen és túl.

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna